Predgovor

Fenomenologija u Hrvatskoj

Fenomenologija u Hrvatskoj nikada nije postojala kao zasebna škola, s vlastitom katedrom, društvom ili časopisom koji bi nosio to ime. Javljala se, umjesto toga, unutar drugih disciplina: političke filozofije, teologije, medicine, ekologije. Njezini su predstavnici djelovali pojedinačno, u različitim desetljećima i institucijama, no vraćali su se istim pitanjima o iskustvu, svijesti i autentičnosti. To uvlačenje u tuđe discipline, više nego zajednička doktrina, obilježava njezinu povijest u nas.

Ante Pažanin, rođen 1930. u Vinišćima kraj Trogira, doktorirao je 1962. u Münsteru radom o znanstvenosti i povijesnosti u Husserlovoj filozofiji te je od 1963. predavao u Zagrebu. Husserlov poziv na "povratak k samim stvarima" Pažanin je sustavno prevodio u jezik političke filozofije i etike, tražeći u pojmu *Lebenswelta* temelj za promišljanje politike koji nije ni čisto spekulativan ni tehnokratski. Njegova kasnija *Fenomenologija političkog svijeta* (2007) zaokružuje taj put od Aristotela i Hegela do suvremene fenomenologije.[1] Na istom fakultetu, djelovao je **Vanja Sutlić**, rođen 1925. u Karlovcu, koji se smatra prvim hrvatskim filozofom koji je sustavno tumačio Heideggera. Kao mladi docent početkom pedesetih bio je protjeran iz Zagreba u Novu Gradišku, pa se tek kasnije, preko Sarajeva, vratio na matični fakultet, gdje je od 1964. predavao filozofsku antropologiju. U djelima poput *Bit i suvremenost* (1967) i *Kako čitati Heideggera* (1988) povezivao je pitanje bitka s pitanjem otuđenja kod Marxa, oblikujući generaciju koja je izrasla iz takozvane zagrebačke škole, a utjecao je i na sarajevski krug oko biblioteke *Logos*, koju je sam utemeljio.[2]

Treći iz te generacije, **Danilo Pejović**, rođen 1928. u Ludbregu, uređivao je časopis *Praxis* sredinom šezdesetih i predavao povijest filozofije i estetiku na zagrebačkom Filozofskom fakultetu. U *Sistemu i egzistenciji* (1970) i *Hermeneutici, znanosti i praktičnoj filozofiji* (1983) spajao je fenomenološki i egzistencijalno-hermeneutički pristup s kritikom instrumentalizacije duha u tehnički organiziranom

[1] Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Pažanin, Ante. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Zagreb, Croatia: Leksikografski zavod Miroslav Krleža; 2013–2026. Pristupljeno 16. srpnja 2026. https://www.enciklopedija.hr/clanak/pazanin-ante

[2] Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Sutlić, Vanja. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Zagreb, Croatia: Leksikografski zavod Miroslav Krleža; 2013–2026. Pristupljeno 16. srpnja 2026 https://enciklopedija.hr/clanak/sutlic-vanja

društvu.[3] Fenomenološka je crta u Pejovića najizravnija u njegovu prevoditeljskom i interpretativnom radu na Heideggeru, kojega je počeo prevoditi već potkraj pedesetih godina, prevevši *Der Ursprung des Kunstwerkes*. Godine 1996. napisao je i opsežnu uvodnu studiju »Heidegger na prijelomu stoljeća« uz zbornik Heideggerovih kasnih rasprava *Kraj filozofije i zadaća mišljenja*. I u njega je fenomenologija poslužila kao trajno polazište koje se nije preoblikovalo u drugu disciplinu, nego je ostalo utkano u samu srž njegove filozofije egzistencije.

Damir Barbarić, rođen 1952. u Zagrebu, doktorirao je 1982. na Fakultetu političkih znanosti kod samog Vanje Sutlića, tezom o Platonovim *Zakonima* kao filozofijskom utemeljenju politike, čime se nit hrvatske hajdegerijanske i grčke misli izravno prenijela u sljedeću generaciju. Od 1979. do umirovljenja 2019. radio je u Institutu za filozofiju, gdje je danas glavni priređivač Sutlićeve ostavštine, a od 1992. utemeljitelj je i dugogodišnji pročelnik Odjela za filozofiju Matice hrvatske. Gostovao je kao profesor u Beču, Freiburgu, Tübingenu i na Humboldtovu sveučilištu u Berlinu, uređivao je desetke zbornika i pokrenuo simpozije o kasnom Heideggeru. Djela poput *Platonove Politeia*, *Ideja dobra* i *Das Spätwerk Heideggers* pokazuju da mu je grčka misao jednako bliska koliko i Heidegger, dvojica mislilaca koje veći dio ovog teksta drži razdvojenima.[4] Blizu Sutlićevu krugu, ali na matičnom Filozofskom fakultetu u Zagrebu, djelovao je **Hotimir Burger**, rođen 1943. u slovenskom Tržiču, gdje je od 1980. do 1989. uređivao časopis *Filozofska istraživanja* i predsjedavao Hrvatskim filozofskim društvom. Burgerov put vodio je od doktorata o problemu znanosti u Marxovu djelu prema filozofskoj antropologiji i tumačenju Ernsta Cassirera, u djelima *Filozofska antropologija* iz 1993. i *Čovjek, simbol i prafenomeni* iz 2003., gdje se hermeneutička i fenomenološka pitanja o čovjekovu odnošenju prema svijetu susreću s klasičnom njemačkom filozofijom. Mentorirao je i niz doktorata izravno posvećenih Heideggerovoj fundamentalnoj ontologiji, tako da njegov trag u hrvatskoj fenomenologiji treba tražiti više u učenicima negoli u vlastitom opusu.[5]

Povijesne okolnosti su dovele do tog da hrvatska fenomenologija u to doba nije ostala zatvorena unutar granica zemlje. **Edo Pivčević**, rođen 1931. u Omišu, doktorirao je u Münsteru i Londonu, radio je neko vrijeme na BBC-ju, a potom je gotovo cijeli radni vijek proveo kao profesor filozofije u Bristolu, gdje je i utemeljio časopis *British-Croatian Review*. Njegova knjiga *Husserl i fenomenologija*

[3] Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Pejović, Danilo. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Zagreb, Croatia: Leksikografski zavod Miroslav Krleža; 2013–2026. Pristupljeno 16. srpnja 2026. https://enciklopedija.hr/clanak/pejovic-danilo

[4] Barbarić D. Životopis. Matica hrvatska, Zagreb. Pristupljeno 16. srpnja 2026. https://www.matica.hr/knjige/autor/462/

[5] Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Burger, Hotimir. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Zagreb, Croatia: Leksikografski zavod Miroslav Krleža; 2013–2026. Pristupljeno 16. srpnja 2026. https://www.enciklopedija.hr/clanak/burger-hotimir

(1970) dugo je bila najčitaniji hrvatski uvod u tu tradiciju, iako je sam Pivčević, prema svjedočenju kolega, prema fenomenologiji i egzistencijalizmu zauzimao kritičku distancu, razvijajući vlastiti, racionalno strukturiran pristup problemu jastva. Umro je 2021. u Bristolu, pokazavši svojim životom da hrvatska filozofska misao ponekad najplodnije djeluje izvan vlastitih granica.[6]

Osim u političkoj filozofiji, fenomenologija je u Hrvatskoj pronašla trajno sklonište i u teologiji i na katoličkim bogoslovnim fakultetima, što je možda njezina najprepoznatljivija lokalna crta. **Josip Oslić**, rođen 1953. u Mihovljanu, svećenik i profesor na zagrebačkom Katoličkom bogoslovnom fakultetu, doktorirao je u Innsbrucku radom o Vladimiru Solovjovu, a u knjizi *Izvor budućnosti* (2002) razvija hermeneutičko-fenomenološko utemeljenje filozofije religije, tumačeći religiozno iskustvo kroz fenomenologiju "činjeničnog života".[7] Sličnim se putem, iako iz franjevačke tradicije, kreće **fra Ante Vučković**, rođen 1958. u Sinju, koji je doktorirao u Rimu disertacijom o "dimenziji slušanja" kod Heideggera i koji na splitskom Katoličkom bogoslovnom fakultetu, gdje je bio i dekan, već desetljećima predaje religijsku filozofiju, oslanjajući se na Heideggerovo slušanje bitka i Levinasovu etiku lica Drugoga.[8] Doktorska disertacija, obranjena na Papinskom učilištu Antonianum, objavljena je iste godine na talijanskome pod naslovom *La dimensione dell'ascolto in M. Heidegger*, u nizu Studia Antoniana.[9] Rasprava prati fenomen slušanja kroz cijeli Heideggerov opus, od analitike tubitka u Bitku i vremenu, preko odnosa slušanja i pjesništva te slušanja i povijesti, do kasne filozofije jezika, čime Vučković slušanje ne svodi na jedan Heideggerov period nego ga prati kao vodeću nit cijeloga mišljenja o bitku.

Treće značajno uporište fenomenologije u Hrvatskoj, uz Fakultet političkih znanosti i katoličke bogoslovne fakultete, jest zagrebački Institut za filozofiju, gdje već desetljećima djeluje bračni par **Jure Zovko** i **Marie-Élise Zovko**. Oboje su doktorirali u Freiburgu, gradu u kojem su nekada predavali Husserl i Heidegger. **Jure Zovko**, rođen 1957. u Širokom Brijegu, obranio je 1989. disertaciju o hermeneutičkoj kritici Friedricha Schlegela, a od 1990. radi na Institutu za filozofiju u

---

[6] Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Pivčević, Edo. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Zagreb, Croatia: Leksikografski zavod Miroslav Krleža; 2013–2026. Pristupljeno 16. srpnja 2026. https://www.enciklopedija.hr/clanak/pivcevic-edo ; Kutleša S. In memoriam Edo Pivčević (1931–2021). Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine. 2021;47(2):479-485. doi:10.21857/m3v76t1ev9 https://hrcak.srce.hr/en/clanak/396440

[7] Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Oslić, Josip. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Zagreb, Croatia: Leksikografski zavod Miroslav Krleža; 2013–2026. Pristupljeno 16. srpnja 2026. https://www.enciklopedija.hr/clanak/oslic-josip

[8] Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu. Prof. dr. sc. Ante Vučković, redoviti profesor u trajnom zvanju – životopis. Split, Croatia: Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu. Pristupljeno 16. srpnja 2026. https://www.kbf.unist.hr/hr/fakultetsko-vijece/redoviti-profesori/26-ante-vuckovic

[9] Vučković, A. La dimensione dell'ascolto in M. Heidegger. Roma: Antonianum, 1993.

Zagrebu; od 2000. predaje ontologiju na Filozofskom fakultetu u Zadru, gdje vodi Odsjek za filozofiju. Njegov je opus prije svega hermeneutički, okrenut Schlegelu, Hegelu i Gadameru, i ontološki, a manje klasično fenomenološki: već je 1987. pisao o prevođenju i razumijevanju Heideggera, a filozofski se formirao upravo u Husserlovoj i Heideggerovoj katedri.[10] **Marie-Élise Zovko**, rođena 1959. u Ithaci u državi New York, magistrirala je 1985. radom o pojmu vremena kod Heideggera i Plotina, izravno fenomenološkom temom, prije nego što se okrenula povijesti ideja: doktorirala je 1992. tezom o odnosu Schellinga i Baadera, a danas se ponajviše bavi platonizmom, neoplatonizmom i njemačkim idealizmom. Predavala je na Hrvatskim studijima u Zagrebu i na Filozofskom fakultetu u Zadru, a s Jurom Zovkom povremeno i danas zajednički objavljuje, primjerice rad o mitu kod Platona i Hölderlina (2025).[11] Kod oboje se fenomenologija, pojavljuje kao polazište koje se kasnije preoblikovalo i dalje razvijalo u druge oblike, ovdje u hermeneutiku i povijest filozofije. U istom Institutu, ali sasvim drugim smjerom, kreće se **Zdravko Radman**, profesor filozofije na Institutu za filozofiju i Sveučilištu u Splitu, dugogodišnji predsjednik Hrvatskoga filozofskog društva. Dok se kod Zovkovih fenomenologija preoblikovala u hermeneutiku i povijest filozofije, kod Radmana je prerasla u filozofiju uma i utjelovljenu kogniciju, u vlastitom autorstvu djelo *Metaphors, Figures of the Mind*, a u uredničkom radu niz zbornika koji Merleau-Pontyjevu i Polanyijevu baštinu tjelesnog, prešutnog znanja uvode u suvremenu raspravu o kogniciji, *Knowing without Thinking* (2012), *The Hand, an Organ of the Mind* (2013) i *Before Consciousness* (2017). Radman, u tradiciji takozvanih „English-language Heideggerians“ i 4E filozofije, Heideggerovo bivanje-u-svijetu preoblikovano u djelovanje-u-svijetu, sažima čitav njegov projekt, um kao djelatan i utjelovljen, a ne kao pasivno zrcalo svijeta.[12]

Izvan svih fakulteta, kao filozof bez stalnog akademskog doma, djeluje **Mario Kopić**, rođen 1965. u Dubrovniku. Studirao je u Zagrebu, Ljubljani, Berlinu i Rimu, a danas je prije svega prevoditelj i esejist: preko njega su na hrvatski progovorili Nietzsche, Agamben, Vattimo i Derrida. U knjigama poput *Nezacjeljive rane svijeta* (2007) razvija svojevrsni postantropocentrični humanizam, spajajući

[10] Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Zovko, Jure. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Zagreb, Croatia: Leksikografski zavod Miroslav Krleža; 2013–2026. Pristupljeno 16. srpnja 2026. https://www.enciklopedija.hr/clanak/zovko-jure

[11] Institute of Philosophy Zagreb. Marie-Élise Zovko – Curriculum Vitae. Zagreb, Croatia: Institut za filozofiju. Pristupljeno 16. srpnja 2026. https://www.ifzg.hr/arhiva/umirovljeni_clanovi-m-e_zovko-zivotopis/

[12] Radman Z, ed. Before Consciousness: In Search of the Fundamentals of Mind. Exeter, UK: Imprint Academic; 2017.; Radman Z, ed. The Hand, an Organ of the Mind: What the Manual Tells the Mental. Cambridge, MA: MIT Press; 2013.

Heideggerovo i Levinasovo naslijeđe s Derridinom dekonstrukcijom i Vattimovom "slabom mišlju.“[13]

U posljednjih desetak godina fenomenologija se u Hrvatskoj preselila i u u susjedstvo bioetike i psihijatrije. Na zagrebačkom Centru za integrativnu bioetiku **Luka Janeš**, rođen 1986., doktorirao je 2020. radom o ekoetici Alda Leopolda, ali se u nizu radova, među njima i u zborniku *Phenomenology of Bioethics* objavljenom kod Springera, bavi upravo time kako fenomenologija i hermeneutika mogu obogatiti razumijevanje bioetike, filozofske prakse, pa i psihičke bolesti i humanizirati medicinu; organizira i međunarodne simpozije naslova *Bioetika i aporije psihe*.[14] Uz njega, u istom centru, doktorski rad piše **Jan Defrančeski**, rođen 1996., čiji je interes ponajviše duboka ekologija Arnea Næssa i Schopenhauerova moralna filozofija, kao i kognitivna lingvistika i ekolingvistika. Defrančeski u svom radu tako otvara prostor istraživanju čovjeka kao dio prirode, njegov *Umwelt* kao i *Lebenswelt*.[15]

Robert Torre, zagrebački psihijatar (1965–2021), tridesetak je godina vodio Odjel za bolesti ovisnosti u KBC-u Sestre milosrdnice i istodobno pisao popularne knjige poput *Ima li života prije smrti?* (2018), i *Ludilo uzvraća udarac* (2021) u kojima medicinski pogled na ovisnost i ludilo prelazi egzistencijalističko promišljanje o smislu i autentičnosti, oslonjeno na Franklovu logoterapiju i na fenomenologiju.[16] Torre je studij medicine završio u Zagrebu te je od 1992. do 1993. sudjelovao u Domovinskom ratu, a čitav radni vijek od 1993. proveo je na Klinici za psihijatriju KBC-a Sestre milosrdnice, gdje je stekao naslov primarijusa i supspecijalizirao se u alkoholizmu, drugim ovisnostima i socijalnoj psihijatriji. Uz spomenute knjige objavio je i kritički pamflet Prava istina o psihijatriji te knjigu o alkoholizmu, a bavio se i slikarstvom, izlažući radove nastale iz kliničkoga iskustva s ovisnicima. Njegov dugogodišnji prijatelj i suradnik, psihijatar i fenomenolog **Luka Maršić**, koji danas radi s ovisnicima u istoj bolnici i vodi Klub ovisnika o kockanju KLOK, nastavlja istim tragom, te u svom kliničkom radu spaja religioznost, umjetnost i filozofiju, pozivajući se u trenutcima izravno na Husserla ili Heideggera, ali baveći se, u biti, istim pitanjem koje je pokretalo cijelu ovu scenu, kako izgleda proživljeno iskustvo čovjeka kad mu se izmakne tlo

[13] Kopić M. Nezacjeljiva rana svijeta. Zagreb, Croatia: Tvrđa; 2007.
[14] Janeš L. Integrative Bioethics as the Phenomenology of Life. In: Ferrarello S, ed. Phenomenology of Bioethics: Technoethics and Lived-Experience. The International Library of Bioethics. Vol 84. Cham: Springer; 2021:47-59. doi:10.1007/978-3-030-65613-3.; Janeš L, ed. Integrativna bioetika i aporije psihe. Zagreb: Pergamena; 2021.
[15] Odsjek za filozofiju, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Jan Defrančeski. Odsjek za filozofiju, mrežno izdanje. Zagreb, Croatia: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Pristupljeno 2. kolovoza 2026. https://filoz.ffzg.unizg.hr/jan-defranceski/
[16] Torre R. Ludilo uzvraća udarac. Zagreb, Croatia: Profil Knjiga; 2021.

pod nogama.[17] Maršić je, uz specijalizaciju iz psihijatrije, diplomirani antropolog i doktor filozofije, što njegovu fenomenološku orijentaciju čini strukturnom, a ne tek dekorativnom crtom, a to potvrđuje i njegov znanstveni rad "Odnos svijesti (vremena-epohe) i predmetnosti u kockarskom umu," objavljen 2019. u Filozofskim istraživanjima, u kojem patološko kockanje analizira kroz pojmove svijesti, epohe i predmetnosti preuzete izravno iz Husserlove fenomenologije.

Najmlađi u ovom pregledu, **Toma Gruica**, doktorirao je 2025. na Sveučilištu u Grazu disertacijom *Embodied Cognition and Authenticity, A Heideggerian Perspective on Psychopathology*, nakon magisterija iz povijesti i filozofije u Splitu, obranjenog radom o autentičnosti kod Heideggera i Kierkegaarda. Njegov rad izravno spaja niti koje se u ovom pregledu inače pojavljuju razdvojeno, Heideggerovu fenomenologiju, enaktivističku kognitivnu znanost i filozofiju psihopatologije, uz trajan interes za Levinasa i Derridu. Uz to se bavi ontologijom i epistemologijom u širem smislu, kao i vojnom etikom, vojnom ontologijom i epistemologijom, gdje isto heideggerijansko-enaktivističko polazište primjenjuje na istraživanje psihopatoloških problema veterana, spuštajući filozofiju psihopatologije iz teorije izravno u kliničko i vojno okruženje. Kao glavni urednik časopisa *Filozofski savjetnik* nastavlja i institucionalnu, uredničku stranu iste tradicije.[18]

Kad se sve to sabere, hrvatska fenomenologija djeluje manje kao pravac, a više kao stalno vraćanje istom pitanju iz različitih kutova: iz politike, teologije, ekologije, psihijatrije. Nema svoje matične institucije, ali baš zato i ne ovisi ni o jednoj, pojavljuje se svaki put kad netko, u bilo kojoj struci, odluči krenuti od iskustva i prakse prije nego od teorije.

- *Toma Gruica*

[17] Maršić L. Anatomija kockarskoga uma – o čistom umu kao sijelu transcendentalnoga privida. Crkva u svijetu. 2025;60(4):825-842. doi:10.34075/cs.60.4.8; Maršić L, Vojnović D. Odnos svijesti (vremena-epohe) i predmetnosti u kockarskom umu. Filozofska istraživanja. 2019;39(1):201-212. doi:10.21464/fi39115

[18] Gruica T. Embodied Cognition and Authenticity: A Heideggerian Perspective on Psychopathology. PhD dissertation. University of Graz; 2025.; Gruica T. Filozofija autentičnosti kod Martina Heideggera i Sörena Kierkegaarda. Master's thesis. University of Split; 2022.